

Ekscelencija Prezidente, Ekscelencijos Vyskupai, Magnificencija Rektoriau, mieli akademinės bendruomenės nariai, draugų rato draugės ir draugai, ir, žinoma, tu, mano anūke Marcele! Įsiklausykime į vyskupo Sigito, kuriam Vytauto Didžiojo universitetas, o ir Kauno miestas, yra suteikę garbingus titulus: „Kaip gera ir teisinga nesiekti garbės!“.

Ir garbę, ir visus titulus tau gali suteikti tik kiti. Tu visada turi galimybę ir teisę kliautis kitais. Pasikliauti jų parama, pagarba ir meile. Gali pusę gyvenimo, o gal ir visą savo gyvenimą, taip ir nesulaukti formalaus savųjų siekių pripažinimo. Gal kada nors. Gal negreit. Tos abidvi trajektorijos - ir viena, ir kita - yra vienodai garbingos. Tik ne visiems mums lemta vienodai jomis sekti.

Štai mums, dėstytojams, turbūt lengviau, negu kitiems pasaulyje. Mūsų mokytiniai išklauso, perima mūsų idėjas, jas padaugina ir tampa pasekėjais. Mums tai jau savaime ir yra atlygis! O jeigu jau kartą pabyra žvaigždės, tai tau tik reikia ištiesti delnus, ir pribyrės. Taip tik atrodo, kad mes renkamės tikslus, darbus, veiklas. Tai kitos, didesnės jėgos, pasirenka mus. Jos ir parenka mums kelią.

Priimti Vytauto Didžiojo universiteto Garbės profesoriaus regalijas – nenusakomas jausmas. Kartais atrodo, kad džiaugsmas darosi perteklinis, Tada tik belieka guosti save: juk tas tų garbės daktarų ir profesorių sąrašas tikrai nebaigtinis, kad jis tęsis, čia ne pabaiga. Nes šiandieninė dalykų būklė kažkokia nelabai kukli. Jeigu dabar surašius visus VDU Garbės profesorius į bendrą sąrašą, tai pažvelgus į sąrašo pradžia, pirmuoju sąrašė pamatytume daktarą Joną Basanavičių. Ar jam nuveiktais darbais būtų įmanoma bent iš tolo, bent maža dalimi prilygti?! Taip save ir guodi. Sakai sau: gal ir gerai, kad dėl tų garbės titulų sprendi ne tu pats... sprendžia kiti... gal ir gerai.

Pirmasis VDU garbės profesoriaus vardas buvo suteiktas daktarui Jonui Basanavičiui. Daugybės jo nuveiktų darbų sąrašė – ir tas auksinis parašas, pirmasis tarp kitų, ant to svarbiausio mūsų tautai Dokumento - Vasario 16-osios Akto. Tas Dokumentas mums taip lemtingai atsirado pernai kovo 29 dieną Berlyne. Kartais norisi galvoti – gal ir gerai, kad dabartiniai mūsų darbai kuklesni... tai tik Dokumento suradimas... gal ir gerai! Tikėkim, kad antrasis mūsų valstybės šimtmetis, kuris prasidės jau rytoj popiet, bus ramus. Kad stos kiti, ramesni laikai, kad mums, tikėkime, nebeprireiks vėl atstatinėti Nepriklausomybės, kad šįkart būsimė ją išsikovoję ilgiems šimtmečiams. Tikėkim, kad ateities kartos naiviai ir nuoširdžiai nesupras – o kas ir kur buvo dingę, kas, kada ir ką atrado? Akta?!.. „O tai čia kurį?“- klaus jie nuoširdžiai. Beje, tokia buvo pirmoji – ir nuoširdi – reakcija į atsiradusį Dokumentą keliolika minučių po jo suradimo.

Galėsime kelti sau taikius iššūkius, ir pelnyti aplinkinių pripažinimą už visiškai paprastus darbus. Beliktų padėkoti už tą garbingą titulą, ir būtų galima baigti šį pasisakymą.

Bet, žinoma! Kur jau ten akademinės bendruomenės atstovas susilaikys nuo šanso paanalizuoti ir pakomentuoti visą situaciją! Ir jis pasišaus atlikti tai būtent akademinio požiūriu!

Negaliu susilaikyti ir aš. Juolab kad tų komentarų prašo visi tie, kurie kviečiasi ir prašo pasakoti ir apie atsiradusį Akta, ir apie jo suradimo aplinkybes, ir apie reakcijas, ir kaip pats vertinu tą situaciją ir tas reakcijas. Apie tai daugybėje auditorijų ir Kaune, ir už jo ribų, ir Lietuvoje, ir už jos sienų, ir už Lamanšo, ir už Atlanto diskutavau ir su labai paprastais žmonėmis. O tie paprastieji žmonės, pasirodo, būdavo labai neeiliniai žmonės, tad tos diskusijos visada tikrai būdavo labai gilos.

Visų pirma, apie politinės minties veikseną.

Mintis pirmiau, jos įkūnijimo fazės paskui: pirmiausiai buvo žodis.

Vasario 16-osios Akte užkoduota politinė idėja pasirodė esanti labai paveiki. Ji įgijo raišką pačiose Akto eilutėse, o tada nušvito paprastumu, skaidrumu, atrama į bendražmogiškas vertybes. Į tai visada jautėmės turį teisę. Tad tos formuluotės tiko tautai čia pat, iškart, ir, tikiu, tai tiks visiems laikams. Tai labai paprastos mintys: apie teisę į laisvę, į orumą, į savo valstybę. Prieš 100 metų pagal tą mintį buvo surašyta Akto formuluotė. Neilgai trukus pagal tą formuluotę buvo pradėtos kurti konstitucijos, ir nei viena jų neprieštaravo (ir niekada neprieštaraus!) tai mūsų Akto formuluotei. Jau 1918 m. buvo imtos kurti valstybės institucijos, vykdomosios valdžios institucijos. Prisireikė ginti valstybę ginklu ir krauju, ir jau po vienerių metų, 1919-ųjų metų vasario 16-ąją kariuomenės daliniai davė priesaiką Lietuvai. Po dvejų metų, 1920-aisiais, Kazys Šimonis išpiešė pirmuosius proginius pašto ženklus. Po intensyvaus ir kūrybiško metų vėl atėjo dramatiškas, tragedijų kupinas laikas, kai net dėl pačio žodžių junginio – „Vasario 16-oji“ – tiesiog dėl tų dviejų žodžių galima buvo patirti tremtį, o gal ir mirtį, ir žmonės pasitikdavo ją oriai. Pagaliau toji laisvės siekio mintis pergyveno ir okupacijas, ir nužmoginimo bandymus, pagaliau ji pakėlė mus į Sąjūdį, skatino toliau kurti.

Vasario 16-osios Akto suradimas tapo gera proga suvokti politikos procesų unikalumą, o kartu ir universalumą. Politinė mintis geba įvaldyti laiką, jį nugalėti. Nukelia mus į šimtmečio senumo procesus, verčia juos suvokti, o paskui leidžia parkeliauti atgal į mūsų laiką. Šiandien po 100 metų mums norisi tikėti – to meto veikėjai džiūgautų žvelgdami į mus. Mes su mūsų darbais ir mūsų siekiais kaip tik ir esame jų sugeneruotos minties produktas, rezultatas. Ir įpareigojimas: žvelgti į priekį ir veikti.

Reakcijos į Vasario 16 -osios Akto suradimą džiugina. Jos daug mums patiems pasako apie mus pačius. Būtinybė surasti dingusį dokumentą – nors mes ir žinojome, raidė į raidę, ką ten rasim parašytą – buvo įsakmi. Artėjant valstybės šimtmečiui, Dokumento suradimas tapo tuo dėlionės fragmentu, kurio, kaip pasirodė, mums visiems taip labai trūko. Jo dingimas buvo tapęs, sakyčiau, netgi savotišku skausmo tašku mūsų nacionalinėje savivokoje. Atrodė: kaip galėjo atsitikti, kad istorijos verpetuose svarbiausias mūsų dokumentas pradingo? Gal mes patys kalti, kad jį pradanginome? Kai pagaliau Dokumentas atsirado, viskas persivertė. Ta tuštuma dėl dingusio

Dokumento mus, kaip pasirodo, labai žeidė. Dabar toji tuštuma užsipildė, ir tada jau visus apvaldė pilnatvės pojūtis, ir, žinoma, džiaugsmas.

Dabar jau galim sakyti – Dokumentas niekur nebuvo dingęs, jis visada buvo! Taip, jis buvo pasislėpęs, bet gal jis žinojo kada atsirasti?.. Štai mokslininkas Liudas Mažylis važinėja po Lietuvą, po pasaulio lietuvių bendruomenes ir neskuba pateikti sausų mokslinių išvedžiojimų. Jis praneša apie visai kitokį ir galbūt svarbesnį dalyką: svarbūs dokumentai turi valią ir galią atsirasti. Salėse tvyro tyla. Turbūt ji reiškia pritarimą.

Vasario 16-osios Aktas atsirado, kada mums labiausiai to reikėjo. Ateina suvokimas: kokią laimingą tautos raidos etapą mes išgyvename! Taip ir knieti pamėginti ištarti, sustok akimirka... O kartais dar atrodo, kad atsirado ne tik popierius, ne tik Dokumentas. Kažkuria prasme mes iš naujo atradom save, ir atradom save kitokius. Galbūt išmanesnius, geriau suvokiančius, kaip dera rekonstruoti savo pačių istoriją. Neskubame susipriešinti dėl kokių nors interpretacijų, ar dėl to, ką galbūt reiktų pirmiausiai įamžinti. Liekame orūs. Juk suprantame: vieningas istorijos supratimas iš karto suteikia svarbų pagrindą sutelktiems sprendimams dėl ateities. Tad, žvelgdami ir į VDU bendruomenę, o ir į visą visuomenę galime pozityviai, optimistiškai mąstyti apie ateities darbus.

Na, ir dar viena rizikinga mintis – reakciją į Vasario 16-osios Akto atsiradimą palyginti su savotišku referendumu. Kaip šioks toks referendumų procesų tyrinėtojas, teigiu: įvyko referendumas labai svarbiu klausimu – ar mes pasiruošę oriai, be kompleksų, be nereikalingo skaidymosi sutarti dėl savo istorijos. Taip ar ne? O, kaip žinome, referendume yra tik du galimi atsakymai, NE ir TAIP. Pasirodė, kad agitacinės kampanijos ir neprireikė. Visi – absoliuti dauguma - ištarė vieningą TAIP. Taip, mes gebame sutarti, gebame surasti, kas mus vienytų.

Tame dalyvauti, juolab kažkiek prie to prisidėti, kiekvienam yra garbė.